

**ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ
МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ**

Актуальність теми роботи відзначимо з огляду на той факт, що, наразі, відбувається подальший розвиток та трансформація підходів відносно реалізації фізичними особами їх прав і обов'язків на міжнародній арені, в рамках сучасного міжнародного приватного права. Однією із характерних рис сучасного міжнародного приватного права є перманентне розширення участі приватних фізичних та юридичних осіб у різноманітних міжнародних відносинах [3, с. 79].

Для міжнародного приватного права характерна диференціація фізичних осіб на чотири категорії: вітчизняні громадяни даної держави; іноземні громадяни; особи без громадянства; біженці. Відносно кожної категорії осіб встановлено певний правовий режим за допомогою комплексу різногалузевих норм. Норми міжнародного приватного права не призначені для всебічного регулювання суспільних відносин за участю іноземних фізичних осіб, осіб без громадянства, біженців. Ці норми визначають загальні принципи правового регулювання цивільної правосуб'єктності даних категорій осіб. До міжнародного приватного права належать тільки норми, що визначають зміст цивільної (в широкому сенсі) право- і дієздатності іноземців, майнового, сімейного, трудового, авторського, винахідницького права іноземців, а також колізійні норми, що визначають застосування права з питань рамок правоздатності та дієздатності [6, с. 512]. При цьому слід враховувати, що категорії цивільної правоздатності та дієздатності фізичних осіб розрізняються не у всіх правових системах, в більшості країн, цивільну правоздатність визначають як здатність мати цивільні права і нести обов'язки.

Отже, правове становище фізичних осіб в міжнародному приватному праві розкривається через категорії правоздатності та дієздатності. Під правоздатністю фізичної особи розуміється її здатність бути носієм відповідних прав і обов'язків, що допускаються об'єктивним правом цієї країни. Під дієздатністю

фізичної особи розуміється її здатність своїми діями набувати права і обов'язки.

З огляду на аналіз п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» [1] основними суб'єктами міжнародного приватного права є фізичні та юридичні особи.

Як свідчить наведене вище, нормами міжнародного приватного права регулюються майнові, особисті немайнові, сімейні, трудові та процесуальні права іноземців, а також осіб без громадянства та осіб, що мають декілька громадянств. Іноземець підпорядковується як би двом правопорядкам: вітчизняному і держави, в якій він перебуває. У цій подвійності - своєрідність правового становища іноземця.

Що стосується правового статусу фізичних осіб, то для його визначення в міжнародному приватному праві використовуються такі критерії колізійних прив'язок: критерій громадянства та критерій проживання (перебування) [2, с. 471].

Значна роль критерію громадянства (*lex patriae*) стала причиною включення до міжнародного приватного права «права громадянства», під яким розуміється комплекс норм, що регулюють питання громадянства [4, с. 608]. Однак слід враховувати, що громадянство – це стійкий правовий зв'язок особи з державою, що виражається в сукупності їх взаємних прав та обов'язків. Кожна держава на основі свого національного (внутрішнього) законодавства визначає, чи має право та чи інша особа стати громадянином даної держави. Щодо ідентифікації фізичної особи, з огляду на громадянство, останнє розглядається як фактор, що володіє достатньою часткою стабільності в постійно мінливому світі. Якщо раніше на перший план висувався захист індивідом держави, то тепер в основу покладається, скоріше, обов'язок держави захищати індивіда шляхом надання йому стабільності в сфері встановлення та захисту його особистого статусу [5, с. 336].

Поряд з критерієм громадянства для встановлення особистого закону фізичної особи широко застосовується критерій місця проживання особи (*lex domicilii*). У ряді держав (Бразилія, Канада (Квебек), Латвія та ін.) критерій місця проживання є визначальним у встановленні особистого закону і, відповідно, правоздатності фізичної особи. У більшості ж держав принцип доміцилія має субсидіарне значення і застосовується у

випадках, коли мова йде про осіб без громадянства або осіб, які мають декілька громадянств. Застосування критерію місця проживання найчастіше сприяє вибору правопорядку тієї держави, з якою у особи реально склався найбільш стійкий зв'язок [2, с. 471].

У сучасному міжнародному приватному праві принцип громадянства (*lex patriae*) і принцип місця проживання (*lex domicilii*) не вичерпують критерії вибору компетентного правопорядку для міжнародних відносин за участю фізичних осіб. Варто зазначити, що українське законодавство також містить посилання на зазначені вище критерії. Ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» [1] визначає, що особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є.

Отже, можна зазначити, що питання про міжнародну правосуб'єктність індивідів (фізичних осіб) наразі є одним з найбільш спірних в юридичній науці. Проте, колізійні норми не є застиглими формулами. При всіх суперечностях колізійних прив'язок вони розвиваються відповідно до принципів міжнародного приватного права і покликані забезпечити інтереси особистості шляхом вибору такого правопорядку, з яким фізична особа пов'язана найбільш тісним чином і на основі якого в більш повній мірі можливе здійснення і захист її суб'єктивних прав.

Джерела:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. ст. 422. (Ст. 1, 16).
2. Ткаченко В. В. Правосуб'єктність у міжнародному приватному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 470–473.
3. Чернявський А. Л. Міжнародна правосуб'єктність приватних фізичних та юридичних осіб. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 2(11). С. 79–83.
4. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. / Міжнародне право. Основи теорії : Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. К. Либідь, 2002. 608 с.
5. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.

6. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права : проблеми сучасної теорії / О. В. Тарасов. Х. : Право, 2014. 512 с.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Рябошапченко А. О.